

Töltőanyagot tartalmazó kompaundok gyártásáról

A különböző töltőanyagok egyenletes bekeverése a polimerekbe még ma is járhat nehézségekkel, különösen, ha nagyon nagy részarányban kell azt elosztatni a mátrixban. A fejlesztőknek és a gépgyártóknak azonban mindig vannak új ötleteik, amelyekkel megpróbálják megkönnyíteni a kompaundok gyártását.

Tárgyszavak: műanyagkompaundok; töltőanyagok; adagolás; granulálás; új berendezések; műanyag-feldolgozás.

Ásványi töltőanyagokat a polimerekbe általában költségmegtakarítás, sűrűség-növelés vagy -csökkentés, textúraváltoztatás, mechanikai tulajdonságok módosítása céljából kevernek. Ilyenkor legtöbbször kalcium-karbonátot (krétát), talkumot, kovaföldet, kaolint, bentonitot, titán-dioxidot, magnézium- vagy alumínium-oxidot, szilikátokat választanak.

Töltőanyagokat olyankor is alkalmazhatnak, ha a polimer eredeti tulajdonságait messze meghaladó alapanyagokat akarnak kapni. Villamosan vezető keverék állítható elő grafit vagy korom bevitelével, amelynek részaránya elérheti a 90 %(m/m)-et. 60% kerámia töltőanyaggal hővezető műanyagot, 30% üveggyönggyel nagyon könnyű (kis sűrűségű) kompaundokat lehet előállítani.

A töltőanyagokkal csak akkor érik el a kitűzött célt, ha azokat optimális mennyiségben viszik be a polimerbe és egyenletesen keverik el abban, továbbá ha a kapott kompaundot könnyen fel lehet dolgozni. Jó kompaundok előállításához megfelelő ismeretek és szakmai tapasztalatok kellenek.

A töltőanyag a kompaundáló extruder adagolórendszerén keresztül jut be az extruderbe, ahol találkozik a polimerrel és azzal elkeveredve lép ki az extruderfejen keresztül félkész profilként vagy zsinór formájában. Az utóbbi esetben a zsinórt granulálják, a granulátumból legtöbbször egy másik műanyag-feldolgozó üzemben készítenek készterméket.

A következőkben a töltőanyagok adagolásáról és a keverőextruderből kilépő zsinór granulálásáról találhatnak néhány gyakorlati tanácsot.

Milyen legyen a kompaundáló extruder adagolórendszere?

Az ásványi töltőanyag por alakú vagy szemcsés anyag. Szemcséinek méretétől és méreteloszlásától; a szemcsék formájától, felületi finomságától, keménységétől, sűrűségétől; a részecskék egymás közötti, a részecskék és a berendezés fala közötti, ill. a

környezet közötti kölcsönhatástól függ, hogy az adagolórendszerben milyen könnyen mozog (milyen a folyóképessége). A részecskék között különböző kémiai és fizikai (van der Waals, elektrosztatikus, súrlódási stb.) erők léphetnek fel, aminek eredményeképpen a töltőanyag felhalmozódhat, agglomerálódhat, rátapadhat a berendezés falára, beboltozódhat, ami veszélyezteti az egyenletes eloszlást vagy a folyamatos anyagáramlást.

A környezeti paraméterek (hőmérséklet, légnedvesség) ugyancsak befolyásolják a töltőanyagok állapotát. A higroszkópos töltőanyag szemcséi között folyadékhidak alakulhatnak ki, ezáltal a berendezés falához is könnyebben odatapadnak. Magas hőmérsékleten megváltozhat a szemcsék kristályszerkezete, ettől a szemcsék „összesülhetnek”. Ha a töltőanyagtömeg összenyomódik, megnövekszik a szemcsék érintkezési felülete, ami kedvez az agglomerálódásnak.

A felsorolt jelenségek együttes hatására alakul ki a töltőanyag folyóképessége, amelynek négy alapesetét különböztetik meg: az anyag „belövell” a gépbe, jól folyik, nehezen folyik, összetapad-beboltozódik.

Az adagolórendszer tölcsérből, esetlegesen keverőrendszerből, kihordóegységből, motorból és vezérlőelemekből épül fel. A megfelelő adagolórendszer kiválasztásakor a legfontosabb négy szempont: a töltőanyag szemcsenagysága és -formája, a gázáteresztő képesség, a zárósűrűség és rázószög, továbbá az adagolórendszeren át-folyó anyag sebessége.

Az adagolórendszer lehet volumetriás (időegység alatt meghatározott térfogatú anyagot visz be a feldolgozógépbe) vagy gravimetriás (időegység alatt meghatározott tömegű anyagot visz be a feldolgozógépbe). Az előbbi a leggazdaságosabb megoldás; hátránya, hogy nem érzékeli az anyag minőségét, az eltéréseket nem korrigálja, ezért inkább könnyen folyó, egységes anyagokhoz (pl. szemcsézett anyagok adagolására) alkalmazható, és ott, ahol nem túl fontos a pontos adagolás. A gravimetriás adagolás automatikus mérlegeléssel ellenőrizhető és ezt követően korrigálható. A műanyagfeldolgozásban alkalmazott gravimetriás adagolók két fő típusa a szalagmérleges és a differenciális adagolórendszer.

Az átfolyási sebesség meghatározása után ki kell választani az optimális (hengeres, aszimmetrikus vagy szimmetrikus) alakú és méretű tölcsért. Ennek be kell fogadnia a szükséges mennyiségű töltőanyagot és azt egyenletesen és folyamatosan továbbítani kell az extruder felé. Mérete a néhány litertől a több száz literig terjedhet. Mérete kiszámításakor feltöltéskori kapacitása 80%-át veszik figyelembe, és óránként legfeljebb 12 utántöltést tartanak elfogadhatónak. Túl nagy tölcsért nem érdemes választani, mert az növeli a költségeket, sok helyet foglal és a töltőanyag tömörödése miatt növekszik a részecskék összetapadásának veszélye.

Az adagolórendszerek lehetnek egy- vagy kétcsigásak. Egycsigás adagolót szabadon folyó szemcsés anyaghoz és porhoz célszerű alkalmazni, a belövellő és a nehezen folyó töltőanyagok adagolásához a kétcsigás rendszerek váltak be.

A töltőanyagok tulajdonságaihoz és az átfolyási sebesség nagyságához igazodóan sokféle csigaformát fejlesztettek ki. A leggyakoribb csigaformák a konkáv, a teliszárnyas (vollblatt), a spirálos és a duplaspirálos forma. Különböző alakú adagoló-

csigák az 1. ábrán láthatók. A csiga fő feladata a töltőanyag előre meghatározott mennyiségének folyamatos továbbítása az következő műveletekhez. Feladata azonban az is, hogy az adagolás leállításakor elzárja a töltőanyag útját és ezzel megakadályozza, hogy fölös anyag kerüljön a polimerbe.

1. ábra Különböző alakú adagolócsigák

A csiga és a csigaház közötti térnek elég nagynek kell lennie ahhoz, hogy ne lépjen fel erős súrlódás, ami felmelegíthetné az áramló anyagot. A csigaszárnyak és a csigaház közötti résnek kb. háromszor nagyobbnek kell lennie a legnagyobb töltőanyag-részecskéknél.

Az adagolórendszer motorhajtásának az adagolás teljesítményéhez kell igazodnia. Ma ehhez egyenáramú, váltóáramú és léptetőmotorok nagy választékban kaphatók. Az egyenáramú motorok jellemző fordulatszámaránya 100:1, a váltóáramúaké 20:1. Az előbbieket szélesebb fordulatszám-tartományban dolgoznak, de szénkefét tartalmaznak, amelyeket gyakran kell cserélni. A váltóáramú motorok drágábbak, teljesítménytartományuknak csak 20-80%-a hasznosítható, de kisebb a karbantartási igényük.

Egy svájci cégnél (K-Tron Schweiz AG, Niederlenz) kétféle kalcium-karbonát beviteléhez alkalmas adagoló kiválasztásához végeztek számításokat. A 24806 jelzésű minta 99%-ban tiszta CaCO_3 , rázósűrűsége lazán $0,301 \text{ kg/dm}^3$, összenyomva $0,398 \text{ kg/dm}^3$. A 26365 jelű minta 95%-a CaCO_3 , rázótömege lazán $1,378 \text{ kg/dm}^3$, összenyomva $1,474 \text{ kg/dm}^3$. Szemcseméret-eloszlásukat a 2. ábra mutatja. Az átfolyási sebességet mindkét töltőanyagra 454 kg/h -ban határozták meg.

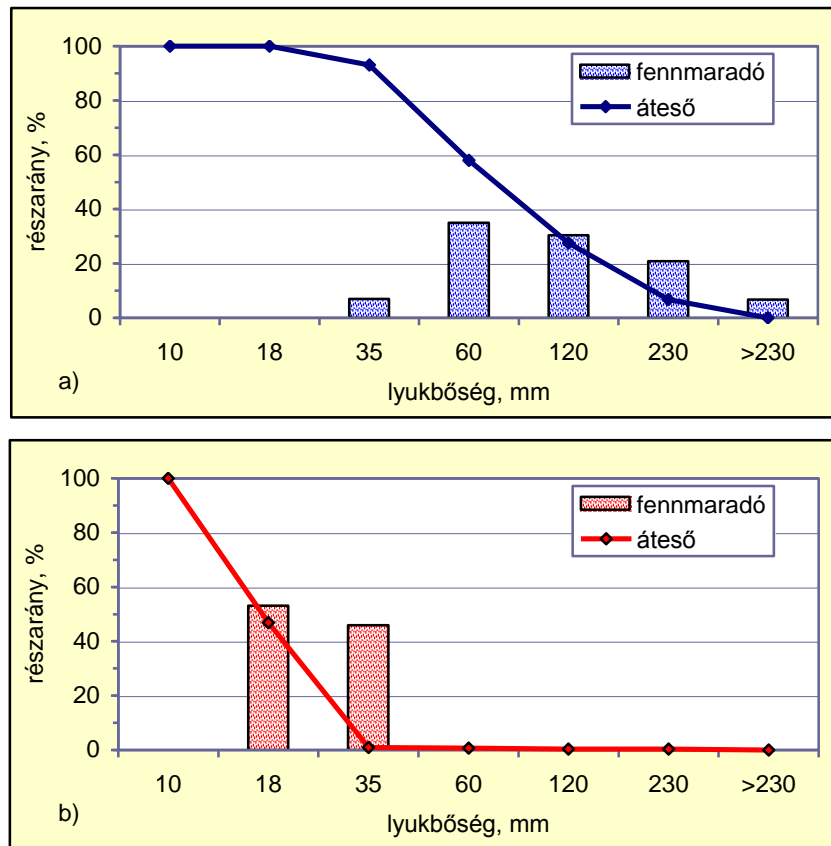
A tölcsernagyág meghatározásához (80%-os feltöltéssel és óránként 12 utántöltéssel számolva) a következő képletet használták:

$$\text{tölcserkapacitás} = \text{átfolyási sebesség} / (\text{rázósűrűség} \times 0,80 \times 12)$$

Ennek alapján a 24806-os mintához szükséges tölcserkapacitás $157,55 \text{ dm}^3$, azaz egy 160 literes tölcserre van szükség.

A kalcium-karbonát a tölcserben könnyen összetömörödik és üregeket képez vagy beboltozódik. Ezért ajánlatos folyást segítő eszközt, pl. keverőt alkalmazni. Alternatív megoldásként jótékony hatása lehet a K-Tron (Schweiz) AG *ActiFlow* márka-

néven szabadalmaztatott vibrátorának, amely úgy rázza finoman a tölcserűt, hogy az eszköz nem érintkezik közvetlenül a tölcserűben lévő anyaggal. Ezért elsősorban gyógyszeripari alkalmazásra ajánlja. Ilyen vibrátort tartalmazó tölcserűt mutat a 3. ábra.

2. ábra A 24806 (a) és a 26365 (b) jelű CaCO_3 szitaelemzéssel mért részecskeeloszlása (az adott lyukbőségű szitán fennmaradó és áteső részecskék részaránya)

3. ábra A K-Tron (Schweiz) AG ActiFlow vibrátorral összeépített adagolótölcsére

4. ábra A K-Tron (Schweiz) AG BSP adagolója a tölcserű alatt

Másik újdonsága a K-Tron-nak az ún. *Bulk Solid Pump* (BSP) típusú adagoló, amely nem tartalmaz csigát vagy vibrátort. Az adagolóban egy függőlegesen forgó tárcsa közvetlenül a tölsérből löki ki a bekeverendő anyagot, amely lehet bármilyen szemcsés termék (4. ábra). Az adagolás a gyártó szerint folyamatos, pontos, megbízható.

A CaCO_3 az adagolócsigára is rátapadhat. Ezért ennek a töltőanyagnak az adagolására egy irányba forgó kétcsigás adagolót ajánlanak, amelynek öntisztuló képessége van.

Számításaik és meggondolásaik alapján a két különböző CaCO_3 minta adagolására optimalizált adagolórendszerek jellemzőit az 1. táblázatban foglalták össze. Természetesen más paraméterekkel is lehet kalcium-karbonátot eredményesen műanyagba bevinni. Az adott helyen legcélszerűbb eljárás a helyi adottságoktól, a rendelkezésre álló pénztől, a tervezett bővítéstől is függ.

1. táblázat

A 24806 és 26365 jelű kalcium-karbonát minta adagolásához optimálisnak ítélt adagolóberendezés paraméterei 454 kg/h átfolyási sebesség igénye mellett

Az adagoló jellemzői	24806	26365 jelű CaCO_3
Adagolómodell jele	K2-ML T60	1. K2-ML-S60 2. K2-ML-T35 3. K-ML-BSP135
Tölsér nagysága	160 l	50 l
Tölsér formája	aszimmetrikus	aszimmetrikus
Függőleges keverőmű	igen (kivéve ha <i>AntiFlow</i> rendszert használnak)	nincs
Vízszintes keverőmű	igen	igen
<i>ActiFlow</i>	opcionális	nem
Csigaszám	2	1 vagy 2 vagy BSP
Csigaforma	konkáv	kettős (teliszárnyas vagy spirálos) egy csiga (teliszárnyas)
Hajtás	egyen vagy váltóáramú	Egyen vagy váltóáramú BSP léptetőmotor

Magas töltőanyag-tartalmú kompaundok granulálása

Németországban az Ensinger GmbH (Nufringen) 1966-ban az első cégek között kezdett foglalkozni a nagy teljesítményű hőálló műszaki műanyagok feldolgozásával. Ma ezek formázása (félkész profilok extrudálása, bonyolult formadarabok fröccsöntése) már (majdnem) rutinmunka. A cégnél kompaundokat is készítenek, a belőlük gyártott granulátumokat részben saját üzemükben használják fel, részben más feldolgozóknak adják el.

www.quattroplast.hu

Speciális célokra szánt nagy teljesítményű kompaundjaik között van olyan, amelybe fémrészecskékhez kötődő és detektálható anyagot kevernek. Ebből a kompaundból élelmiszeripari feldolgozógépekhez készítenek alkatrészeket. A gépekből kilépő élelmiszereket fémdetektorral ellenőrzik, és ha „fémszennyezést” észlelnek, a szennyezett élelmiszert kiselejtezik.

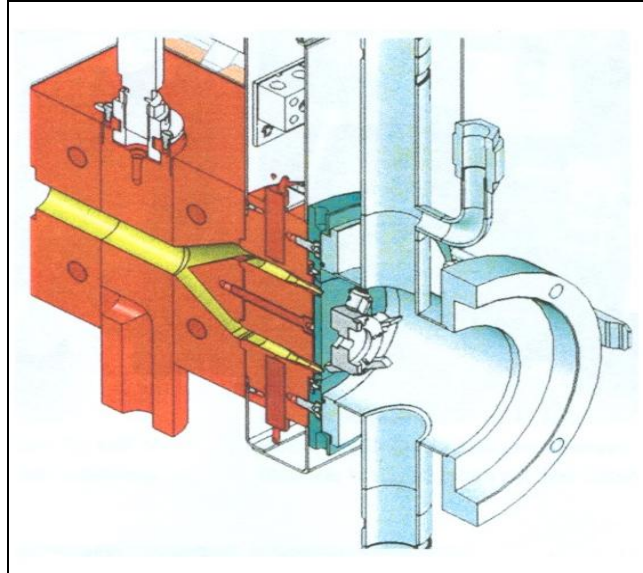
Poliamid (PA), polikarbonát (PC), poli(fenilén-szulfid) (PPS), poli(éter-éterketon) (PEEK) és polipropilén (PP) alappolimerből gyártott hővezető kompaundjaiknak van villamosan szigetelő és villamosan vezető változata. A szigetelő tulajdonságot 60% por alakú kerámia töltőanyag, a vezető tulajdonságot grafit, korom, szén-szál vagy fémrészecskék bevitelével érik el. Az előbbieket az elektronikai iparban hűtőtestek, az utóbbiakat felületek hőcserélőinek gyártására alkalmazzák. Optimált vezetőképeségű kompaundjuktól PEM (polimer-elektrolit-membrán) tüzelőanyag-cellák bipoláris lemezeit fröccsöntik. Ez a kompaund több mint 80 % (m/m) szenet tartalmaz, ami 35–50 % (V/V) töltőanyagot jelent. Alappolimerje alacsony üzemi hőmérsékletre PP, magas üzemi hőmérsékletre PPS. Magas részarányban üreges mikroüveggyöngyöt tartalmazó keverékeikből könnyű formadarabokat gyártanak. A cég választékában magas hőmérsékletnek ellenálló, módosított tribológiai tulajdonságú műanyagok is vannak; ezek a szokásos erősítőanyagok mellett súrlódást csökkentő poli(tetrafluor-etilént) (PTFE), grafitot vagy szilikonolajat is tartalmaznak.

A nagy mennyiségű grafitot vagy kerámiaport tartalmazó műanyagok hővezető képessége jelentősen megnő, de a keverék egyúttal merevvé válik. Amikor a magas töltőanyag-tartalmú zsinór kilép az extruderből, és azt a szokásos módon vízfürdőben lehűtik (jó hővezető képessége miatt gyorsabban hűl le, mint a 10–30% töltőanyagot tartalmazó kompaundok), törékennyé válik, mielőtt eljutna a granulálóhoz. Az ilyen keverékek granulálásának megoldása érdekében az Ensinger cég az ausztriai Econ GmbH-hoz fordult, amelynek van egy szabadalmaztatott víz alatti granuláló eljárása, majd megvásárolta a cég *víz alatti granulálói (Econ Underwater Pelletizer)* közül a 75 kg granulátum/h teljesítményű EUP 50 típusú gépet.

A granuláló „titka”, hogy a forró ömledéket szállító fűvóka és a hűtővízzel közvetlenül érintkező, kerek lyukakkal perforált lemez között tökéletes a hőszigetelés (5. ábra). A kettő közötti hőmérséklet-különbség akár 300 °C is lehet. Enélkül egy vagy több áramló zsinór azonnal megdermedne. A hőszigetelés azonban minimálisra csökkenti a fűvóka felől a hűtőközeg felé áramló hőmennyiséget. Ilyen módon az ömledék hőtartalma egyenletes marad, és még a nagyon jó hővezető képeségű (30 W/mK-ig) zsinórok is biztonságosan granulálhatók maradnak anélkül, hogy az extruderszármot túl kellene fűteni. Ennek a megoldásnak köszönhetően nemcsak a nagy, de a nagyon kis (0,2 W/mK) hővezető képeségű anyagok is feldolgozhatók a berendezéssel. A hőszigetelt ömledékvezetés további előnye, hogy nincs felmelegedés okozta ömledékviszkózitás-csökkenés, amelyet nyomásnöveléssel kellene ellensúlyozni; emiatt a granulátum mérete is egyenletesebb.

Mivel a hűtővízbe az extruderből nem kerül be hőenergia, a víz hűtése kb. 70%-kal kevesebb energiát igényel. A zsinórt rövidebb út után lehet granulálni, emiatt 30–50%-kal kisebb helyen lehet a berendezést felállítani. A hosszú vízfürdő elmaradása

megkönnyíti a gép kezelését. A perforált lemez és a granulátumszárító szitájának cseréje gyorsabban végrehajtható. A magas töltőanyag-tartalmú granulátum koptató hatásának ellensúlyozására az Ensinger cég a granulátumszárító rotorját keményfémbevonattal látta el.

5. ábra A forró extruder és a hideg hűtőrendszer tökéletes elszigetelése egymástól egyenletessé teszi az ömledékszínórok hőtartalmát, ezáltal megfelelő mértékű megdermedésük után lehetővé teszi a granulálást

A hathónapos tesztelési időszak alatt a cég valamennyi magas töltőanyag-tartalmú kompaundját granulálta a berendezésen. A próbaüzem az Ensinger cég teljes megelégedésével fejeződött be.

Összeállította: Pál Károlyné

Gómez, J.A.: Mineralische Füllstoffe dosieren = Kunststoffe, 101. k. 5. sz. 2011. p. 90–94.
ActiFlow smart bulk solids activator = http://www.whos-who-in-industry.com/view-editorial.php?directory_id=6&editorial_id=2614 letöltés 2014.04.08.

Bulk Solids Pump^{TM} for precise feeding of free flowing bulk materials. First in the industry: positive displacement feeding technology = http://www.ktron.com/products/-feeders/bsp_overview.cfm letöltve 2014. 04.08.

Bauer, R.: Füllstoffe als Herausforderung = Kunststoffe, 102. k. 11. sz. 2012. p. 60–63.

Egyéb irodalom

Schubert M. és társai: Auf schnellem Weg zur Keramik (Gyors eljárás kerámiák előállítására) = Kunststoffe, 102. k. 12. sz. 2012. p. 36–39.

A Süddeutsche Kunststoffzentrum munkatársai szilícium-karbid tartalmú kerámiát egy új eljárással, WPC pirolízisével (100 °C, nitrogén atmoszféra) állítottak elő. A WPC receptúrától függően a termékek 50% szilícium-karbidot, 19-39% szabad szilíciumot tartalmaztak.

www.quattroplast.hu